

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 6, 30 Июнь

“IJTIMOIY GENDER STEREOTIPLAR”

Rajabova Zamira Ravshanbekovna.

Urganch davlat universiteti “Pedagogika va psixologiya” ta’lim yo’nalishi 4-bosqich talabasi.

Annotatsiya. Ushbu maqolada ijtimoiy stereotiplarning kelib chiqish tarixi shuningdek ijtimoiy gender stereotiplarning shakllanishi va uning shaxs ijtimoiy hayotidagi o’rni va vazifalari, gender stereotiplarning turlari va ularning mohiyati haqida ma’lumotlar berilgan.

Kalit soʻzlar: Gender, stereotip, hodisa, ijtimoiy guruh, qolip, konsepsiya

«СОЦИАЛЬНЫЕ ГЕНДЕРНЫЕ СТЕРЕОТИПЫ»

Абстрактный. В данной статье представлена информация об истории возникновения социальных стереотипов, а также формировании социальных гендерных стереотипов и их роли и функциях в социальной жизни человека, видах гендерных стереотипов и их сущности.

Ключевые слова: Гендер, стереотип, событие, социальная группа, закономерность, концепт.

"SOCIAL GENDER STEREOTYPES"

Abstract. This article provides information on the history of the origin of social stereotypes, as well as the formation of social gender stereotypes and its role and functions in the social life of a person, types of gender stereotypes and their essence.

Key words: Gender, stereotype, event, social group, pattern, concept

Stereotip (qadimgi yunon tilidan - "mustahkam", "fazoviy" va tsos - "iz") - bu ijtimoiy guruh yoki hodisaning barqaror, soddalashtirilgan tasviri bo'lib, u shaxsiy tajribaga asoslanmagan, ammo tashqaridan qabul qilingan. Dastlab, bu atama bosmaxonada ishlatilgan. Zamonaviy ma'noda u birinchi marta amerikalik jurnalist va davlat arbobi Uolter Lippman tomonidan 1922 yilda o'zining mashhur "Ijtimoiy fikr" kitobida taklif qilingan [1]. Lippman kontseptsiyadan ko'ra salbiy ma'noda foydalangan, chunki stereotiplar bizni to'liq tushunish o'rniga yarim haqiqatga undaydi. U ommaviy axborot vositalarini stereotiplardan foydalanib, tomoshabinlarni manipulyatsiya qilishda tanqid qildi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 6, 30 Июнь

Biroq, stereotiplarni o'ziga xos salbiy hodisa deb aytish mumkin emas. Ular dastlab miyamizga dunyo bo'ylab harakat qilishimizga yordam beradigan aqliy yorliqlar sifatida paydo bo'lgan. Shunday qilib, ibtidoiy jamiyatlarda stereotiplar odamlarga yirtqichlarni zararsiz hayvonlardan, qabiladoshlarini esa begonlardan tezda ajratishga yordam berdi. Miya boshqalarni "skanerlash" va kim do'st va kim dushman ekanligini tushunish uchun o'z guruhining xarakterli tashqi xususiyatlarini (teri va soch rangi, tili, xatti-harakati) qayd etdi. Vaqt o'tishi bilan, insonning ijtimoiy doirasi endi o'z qabilasi bilan chegaralanib qolmadi. Ijtimoiy guruhlar ko'payib bordi, odamlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar yanada murakkablashdi, bu esa tobora ko'proq stereotiplarni keltirib chiqardi. Zamonaviy inson o'z oilasi, ommaviy axborot vositalari va professional guruhlar orqali stereotiplarni o'zlashtiradi. Qoidaga ko'ra, stereotiplar tanqidsiz qabul qilinadi va "imon bilan" qabul qilinadi. Bundan tashqari, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan keyingi shaxsiy tajribalar ko'pincha stereotipga "moslanadi" va singdirilgan e'tiqodlarning o'zgarishi juda sekin sodir bo'ladi.

Ijtimoiy stereotip odatda standartlashtirilgan, barqaror, hissiy jihatdan boy, qadriyatlarga asoslangan tasvir sifatida tushuniladi. Ijtimoiy stereotipni ishlab chiqarish tajriba ma'lumotlarini umumlashtirish, umumlashtirish va sxematiklashtirishning psixologik hodisasiga asoslanadi. Ijtimoiy stereotipning ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchisi sifatidagi xususiyatlari insoniy fazilatlarining qutblanish hodisasi va bunday qutbli dixotomiyaning qat'iy qat'iyligidir. Stereotipning sinonimi ko'pincha xurofot, noto'g'ri fikr yoki klişe tushunchasidir.

Amerikalik ijtimoiy psixolog G.Tashfell ijtimoiy stereotiplar haqida quyidagi xulosalarga keldi.

1. Odamlar katta inson guruhlari yoki ijtimoiy toifalarini farqlanmagan, qo'pol, noxolis atamalar bilan tavsiflashga tayyorliklarini namoyon qiladilar.

2. Bu toifalanish juda uzoq vaqt davomida kuchli barqarorlik bilan tavsiflanadi.

3. Ijtimoiy stereotiplar ijtimoiy, siyosiy yoki iqtisodiy o'zgarishlarga qarab ma'lum darajada o'zgarishi mumkin, ammo bu jarayon juda sekin sodir bo'ladi.

4. Ijtimoiy stereotiplar guruhlar o'rtasida ijtimoiy keskinlik yuzaga kelganda yanada yaqqolroq, "talaffuz qilinadigan" va dushman bo'lib qoladi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 6, 30 Июнь

5. Stereotiplar juda erta o'rganiladi va ular tegishli bo'lgan guruhlar haqida aniq fikrlar paydo bo'lishidan ancha oldin bolalar tomonidan qo'llaniladi.

6. Guruhlarga nisbatan ochiq dushmanlik bo'lmasa, ijtimoiy stereotiplar unchalik muammo tug'dirmaydi, lekin keskinlik yoki ziddiyat sharoitida ularni o'zgartirish va boshqarish juda qiyin.

Gender stereotiplari - bu erkaklar va ayollar o'zlarini qanday tutishlari haqida madaniyatda shakllangan umumlashtirilgan g'oyalar. Gender stereotiplarining paydo bo'lishi gender munosabatlari modelining tarixan shunday qurilganligi bilan bog'liqlik, jinsiy farqlar erkak va ayolning shaxsiyatidagi individual, sifat farqlaridan ustun turadi.

Y. Levada stereotiplarni tayyor qoliplar deb ataydi, "jamoatchilik fikri oqimlari quyiladigan qoliplarni quyish. Ijtimoiy stereotiplar jamoatchilik fikrining ikki xususiyatini aks ettiradi: ifodaning nihoyatda standartlashtirilgan va soddalashtirilgan shakllarining mavjudligi va bu shakllarning muayyan jarayonlar yoki aloqa aktlariga nisbatan oldindan belgilangan, ustuvorligi... Stereotip nafaqat statistik jihatdan o'rtacha fikrni aniqlaydi, balki. ijtimoiy ma'qullangan yoki ijtimoiy jihatdan maqbul xatti-harakatlarning normasini, soddalashtirilgan yoki o'ta o'rtacha namunasini belgilaydi. Shablonlar, shu jumladan og'zaki shakllar, harakatning o'zidan oldin bo'ladi: ijtimoiy dunyoga kirgan har bir shaxs tayyor stereotiplar to'plamidan tanlashga majburdir. Jamoatchilik fikrining stereotiplari o'rnatiladi va yangilanadi ... aloqa vositalari va muhiti, shu jumladan ommaviy axborot vositalari. Ijtimoiy stereotiplar, deb yozadi Y. Levada, murakkab hodisa oddiy va tanish qolipga, tarixiy xotira arsenalidan olingan, boshqalarning taniqli namunasi va boshqalarga, hatto mifologik sxemalarga qadar soddalashtirilgan holatlarda ishlaydi. Bunday jarayonlarda tan olish (ma'lum sxemaga havola) tushunishni almashtiradi. Shu bilan birga, stereotip ham harakat uchun qo'llanma bo'lishi mumkin: odamlar nafaqat tanish naqshlarni tan oladilar, balki boshqalar va o'zlari tomonidan tushunilishi uchun ularga amal qilishga harakat qilishadi.

Stereotiplar umumlashtiruvchi funktsiyaga ega bo'lib, u axborotni tartibga solishdan iborat; affektiv funktsiya ("o'ziniki" va "begonalik" ni qarama-qarshi qo'yish); ijtimoiy toifaga va odamlarning kundalik hayotida e'tibor qaratadigan tuzilmalarning shakllanishiga olib keladigan ijtimoiy funktsiya ("guruh ichidagi" va "guruhdan tashqari" o'rtasidagi farq).

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 6, 30 Июнь

Erkaklar va ayollarga stereotipik ravishda tegishli bo'lgan ko'plab ikkilik qarama-qarshiliklarni aniqlash mumkin.

Mantiqiylik - intuitivlik, mavhumlik - konkretlik. Avvalo, erkaklik mantiq va mavhumlik bilan, ayollik esa intuitivlik va konkretlik bilan bog'liq.

Instrumentallik - ekspressivlik, ong - ongsizlik. Ayolning shahvoniyligi, empatiyasi va hissiy ekspressivligi uni erkakdan o'zining instrumental o'lchovi, maqsadga yo'naltirilganligi va malakasi bilan ajratib turadi, degan stereotipik fikr mavjud. Ushbu fazilatlar tufayli barcha ayollar yanada moslashuvchan va sezgir. Erkaklar kuchliroq va kuchliroq.

Qudrat - bu bo'ysunish. Sadoqat, qurbonlik, sabr-toqat va bo'ysunish ham ayollik hisoblangan. Erkak qarama-qarshi fazilatlarga ega deb hisoblangan va shuning uchun erkak va ayollik tamoyillari hokimiyat va bo'ysunish toifalarida kontseptsiyalangan. Gender stereotiplarini hisobga olgan holda, biz uchta asosiy guruhni ajratishimiz mumkin:

1) Erkaklik va ayollik stereotiplari, erkaklik va ayollik yoki sifatlarning stereotiplari. Gender stereotiplari, bu guruhga mansub ayollar va erkaklar orqali xarakterlanadi shaxsiy va psixologik-ijtimoiy fazilatlarning ma'lum bir to'plami. Shunday qilib, erkak ijodkorlikni ifodalaydi, u faol, ayol esa reproduktiv, u passiv, qaram, hissiy, egalik qiladi Konformal fikrlash.

2) Rol stereotiplari. Jamiyatda mavjud bo'lgan jinsiy roller xulq-atvor stereotiplari g'oyalar va taxminlar shaklida mavjud; har bir inson tushunilishi uchun mos kelishi kerak va qabul qilingan. Ushbu guruhning gender stereotiplari konsolidatsiya bilan bog'liq oilada, kasbiy va boshqalarda muayyan ijtimoiy roller sharlar. Ayollar, qoida tariqasida, o'zlarining asosiy ustuvorligi sifatida oilaga ega. Rollar (ona, uy bekasi, xotini) va erkaklar uchun - professional.

3) Faoliyatning stereotiplari. Bu gender stereotiplari guruhi ma'lum bir jins vakillari uchun ijtimoiy retseptlarni aks ettiradi, kasblar va kasbiy faoliyat haqida. Kontseptsiyaga ko'ra T. Parsons va R. Blaze, tomonidan ilgari surilgan "jinslarning tabiiy to'ldirilishi" [4, 37].erkakning tabiiy farqlanishi mavjud ayollarning oila va jamiyatdagi roli. Ayollar uchun qo'shimcha xizmat qiluvchi xarakter (ijtimoiy hayotning ekspressiv sohasi) va erkaklar faoliyati sohasi - ijodiy, konstruktiv, etakchilik ish. Ushbu tasnif faqat jinsning asosiy turlarini umumlashtiradi va ta'kidlaydi stereotiplar, lekin shunga qaramay u umumiy rasm va g'oyani beradi

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 6, 30 Июнь

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Агеев В. С. Психологические и социальные функции полоролевых стереотипов // [Вопросы психологии](#). — 1987. — № 2.
2. Jamoldinova O.R. Ta'lim tizimida gender yondashuvni tatbiq etishning samarali mexanizmlari. Belarus-O'zbek ILMIIY-METODIK JURNALI. 2022-yil, 1-son. B. 17-
3. <https://studfile.net/preview/5622965/page:47/>
4. https://studbooks.net/671453/psihologiya/gendernyy_stereotip_vidy_funktsii
5. https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/46750/1/klo_2017_022.pdf